

Gegevens over het winter voorkomen van het

waterhoen, (Gallinago chloropus)

in het Gooi, het Vechtplassengebied en de Bempolders

Aan tellingen en inventarisaties van broedvogels wordt al vanaf het ontstaan van de ornithologie aandacht geschonken en regelmatig worden waardevolle terreinen veilig gesteld.

Veel minder in de belangstelling staan tellingen van vogels buiten de broedtijd en hun verspreiding over de diverse landschappen. Uitzonderingen hierop worden gevormd door wintertellingen van zwanen, ganzen, eenden en steltlopers, en de laatste tijd ook de roofvogels, die zowel door vak- als amateurornithologen worden geteld. Van verspreiding en voorkomen buiten de broedtijd van andere soorten vogels, waartoe ook het waterhoen behoort, is weinig bekend. In de literatuur worden vaughalen verstrekt van: overwinterende gedeeltelijk, soms in kleine groepen tot gedeeltelijk standvogel, af en toe in grote groepen bijeen.

De recent verschenen Avifauna van Midden-Nederland (1971) vermeldt, dat er gedurende het winterseizoen in het onderzochte gebied minimaal 10.000 exemplaren overblijven, maar dat exacte tellingen niet beschikbaar zijn.

Om althans wat het Gooi, het Vechtplassengebied en de Bempolders betreft enig inzicht te krijgen in de aantallen waterhoentjes, de grootte van de groepen en de fourageerplaatsen, besloot de Avifaunacommissie van de V.W.G. het Gooi e.o. een wintertelling voor deze soort te organiseren.

Het werkgebied van de vogelwerkgroep werd naar de aard van het landschap in de drie reeds genoemde hoofdtelgebieden verdeeld, die op hun beurt een onderverdeling kregen, zodat er een totaal van 18 telgebieden ontstond. Deze werden alle in het weekend 15 en 16 januari 1972 per fiets, te voet of per boot door één of meerdere tellers onderzocht. Elke waarneming werd apart genoteerd, waardoor na afloop de mogelijkheid bleef bestaan om de gemiddelde grootte van de groepen te bepalen; eveneens werd vermeld in welk biotoop de vogels werden aangetroffen.

Er was een keuze mogelijkheid uit:

a. Zeilanden, graslanden, grote gazons.	I
b. Kwekerijen, bouwland, kleine tuinen.	II
c. Boomgaarden.	III
d. Modder- of slikterreintjes.	IV
e. Rietcomplexen of rlanden.	V
f. Diversen (waaronder ook zwemmende exemplaren vallen.)	VI

Het weer op 15 januari was niet aangenaam, het was mistig en er waalde een zuid-oosten wind, bij een temperatuur van 0-2°C. 16 januari scheen de zon, de hemel was vrijwel onbewolkt, de wind was afgezwakt tot matig en kwam uit oost. De temperatuur schommelde rond het vriespunt. Vooral het plassengebied moest door zijn ontegenwoordigheid vrijwel geheel te voet doorkruist worden. Een nadeel van deze methode was, dat de waterhoentjes bij nadering van de tellers konden weg duiken, waardoor hier mogelijk ondertelling heeft plaatsgevonden.

De vesting Naarden werd in zijn geheel vanuit de boot geteld, wat mogelijk werd door de bijzonder op prijs gestelde medewerking van de gemeente Naarden.

Enkele waarnemers brachten voor de teldata reeds een bezoek aan de hun toegewezen gebieden. Op een enkele uitzondering na wijken de aantallen van de toen waargenomen exemplaren vrijwel niet af van die op de teldata. Andere waarnemers, die meenden dat hun aantallen toch wel erg laag waren, deden evenzo na de teldata; doch zij constateerden geen veranderingen.

Na uitwerking van de gegevens bleken er 2102 waterhoentjes te zijn geteld; een nogal verrassend resultaat, wat veruit bóven de verwachte aantallen kwam.

Vatten we alle gegevens samen in een tabel, dan komt deze er als volgt uit te zien:

Categorie	Aantal Waarnemingen	Aantal Waterhoentjes	Grootste groep	Gemiddelde grootte van de groepen.
I	123	1562	100	12,73
II	7	103	38	14,71
III	3	6	3	2
IV	12	188	55	15,67
V	16	85	14	5,31
VI	46	158	36	3,43
	<u>207</u>	<u>2102</u>		

Over het gehele onderzochte gebied genomen waren er:

147	waarnemingen	van groepen	van	1- 10	exemplaren
34	"	"	"	10- 25	"
19	"	"	"	25- 50	"
5	"	"	"	50- 75	"
2	"	"	"	75-100	"

Van het totaal kwamen 16 exemplaren in de Eempolders voor, 1313 in het Gooi en 773 in het plasseengebied.

Uit de verspreidingskaart blijkt, dat het merendeel van de waterhoentjes in de beschutting biedende landgoederen in het westen en de parkbossen met water in Gooi-Noord aanwezig waren. De als broedgebieden belangrijke rietranden waren eveneens goed bezet. In het plasseengebied zaten hier en daar op de weilanden grote groepen. Een tegenvaller waren de aantallen langs de Vecht; mogelijk is de hoge vervuilingsgraad van dit riviertje hier debet aan.

Van de plassen in het Gooi telde de vestingstad Naarden met zijn vele grachten de meeste exemplaren, hierna volgt Bussum, waar op de gazons bij enkele vijvers fouragerende exemplaren werden genoteerd. Hilversum had waterhoentjes bij het Laapersveld, Anna's Hoeve en het Laarderwasmear.

Opvallend is de afwezigheid van de vogelsoort in de Eempolders; alleen in de omgeving van het gemaal bij de Eem en aan de zuidrand werden zij opgemerkt. Vergelijking met de Avifauna van Midden-Nederland, die bij globale omrekening voor de polder 25 broedparen aangeeft, leert ons dat van de broedvogels een aanzienlijk deel naar andere oorden moet zijn weggetrokken.

De aantallen op de landgoederen en Gooi-Noord wijzen ook in die richting, met dien verstande dat hier het omgekeerde het geval is. Vermoedelijk zijn dit vogels uit het plassengebied en van de Gooikust. In hoeverre bij de getelde vogels waterhoentjes uit andere landen bij zaten was uiteraard niet duidelijk. Mogelijk kan ringonderzoek hier uitkomst brengen.

Door enkele tellers werden in de grote groepen vrijwel jonge vogels gezien. Het is aannemelijk dat dit nog niet volledig uitgegroeide exemplaren zijn. (De rui vindt voor jonge vogels plaats van aug.-dec., soms tot in jan.)

Tellingen die enige tijd later werden gehouden tijdens koude periodes wezen uit, dat de grootte van de groepjes afnam en de vogels zich meer naar de bewoonde wereld verplaatsten. Op enkele plaatsen werden vrij grote groepen op moflerige of slikkige plaatsen gesignaleerd. Dit was v.a. het geval bij Huizen, aan de zuidkant van de Hilversumse Meent bij een varkensstal en op een zelfde plaats vlak bij Einde Gooi. Wat zij in deze traw zoeken is moeilijk na te gaan. Wel zou het interessant zijn te weten of dit nu plantaardig of dierlijk is. Het is bekend, dat het grootste deel van het voedsel plantaardig is, maar is dit nu ook hier het geval?

De telling heeft uitgewezen, dat er in dit deel van het land gedurende de winter veel waterhoenen aanwezig zijn, de aantallen zijn vrij nauwkeurig, maar het is niet onmogelijk dat vooral in de rietgebieden een aantal aan de aandacht is ontsnapt. In hoeverre het beeld representatief is voor het wintervoorkomen van het waterhoen in het onderzochte gebied zullen herhaalde tellingen, die ook in strenge winters worden gehouden, moeten uitwijzen.

Een voorlopige conclusie die wij kunnen trekken is dat weilandjes in rietgebieden met veel lekking rondom, landgoederen en parkgebieden waar water en grote gronden of weilanden zijn, van wezenlijk belang zijn voor grote aantallen waterhoentjes, kennelijk vanwege de hoeveelheid voedsel, die hier aanwezig is.

Deelnemers aan deze telling waren: J.v. Altona, W.E. Cohen, H.E. Disselkoon-Piepers, N. Dwars, J. Harter, H. Heins, A.G. Heise, M.W. Heise-Schipper, C.W. de Jong, D.A. Jonkers, G.R.M. Jonkers-Femper, J. Klein, J. Koel, P.M. Ras, H.W. Reddingius-Schreuder, L.F. Rijnja, C. de Rooy, C. Rosier, H.W. de Sote, P. Schoorl, K. Vervoort, Y.S. Vogel, H.P. Vos, en de afdelingen C.J.N. Bussum en K.J.N., C.J.N., N.J.N. Hilversum.

D.A. Jonkers

Op nevenstaande pagina vindt U het kaartje, dat bij dit artikel hoort.
